

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

2. Вплив ІКТ на формування свідомості сучасного учня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.gvmir.com/?p=890> –
3. Казачкова Л. М. Використання комп'ютерних технологій на уроках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tvo/2012_2/006.pdf. – Назва з екрана.
4. Майборода Л. А. Методичні аспекти використання відеоматеріалів у формуванні інформаційно-технологічної культури майбутніх кваліфікованих робітників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: birnuku/imad/z_30/r3/metoduchni_aspektu_vukorustania.pdf.
5. Пікало А. В., Пономарьова Н. О. Відеоурок як засіб підвищення ефективності навчання інформатики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kafinfo.org.ua/files/Sbirnyk_6.pdf.
6. Пелагейченко Л. М. Професійний довідник учителя трудового навчання / Пелагейченко Л. М. – Х. : Основа, 2013. – С. 194 – 195.
7. Програма «Трудове навчання. 5-9 класи» (нова редакція) за загальною редакцією В. М. Мадзігона [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://school2-info.at.ua/trudove_navchannja-kreslennja.doc.

Жакоміна Н. М., Рудченко К. А.*

ЯК НАВЧИТИ УЧНІВ ШЕСТИ РОКІВ ШВИДКО ЧИТАТИ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

У статті розглядаються питання навчання учнів шести років швидкочитанню. Автори характеризують етапи роботи засвоєння школярами вимови та злиття букв у склади, пропонують різні методичні прийоми.

На сучасному етапі інформатизації суспільства одним із засобів пізнання світу є читання. Таке явище цілком закономірне, оскільки 85% інформації, одержаної школярами, так або інакше пов'язано із цим видом мовленнєвої діяльності.

Практика свідчить, що дитина, яка не вміє добре читати, перейшовши в середні, а потім і старші класи, «захлинається» в потоці інформації, тобто переживає великі труднощі під час виконання як класних, так і домашніх завдань; не стає активним читачем; не відчуває потреби спілкування із книгою, бо читання в такому випадку приносить не задоволення, а страждання. І, нарешті, їй буде нецікаво на уроках. Отже, молодший шкільний вік – це той сприятливий період, коли можна домогтися ефективних результатів у навчанні читання: від уміння складати склади до читання та розуміння цілого тексту.

Питання формування вмінь швидкого читання цікавить багатьох дослідників із початкової ланки освіти (М. Вашуленко, В. Горецький, І. Гудзик, О. Джежелей, Т. Піче-Оол, О. Савченко, Н. Светловська та ін.). Науковцями проведено низку фундаментальних досліджень у сфері розвитку технічної й смислової сторони читання, створено значну кількість відповідних програм і підручників. Проте сучасне середовище, у якому

* © Жакоміна Н. М., Рудченко К. А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

росте й розвивається дитина, вимагає нових підходів до вирішення питання становлення дитини-читача.

Мета статті – ознайомити з досвідом роботи навчання швидкому читанню учнів шести років.

Великий педагог В. Сухомлинський зазначав: «Уміти читати – означає бути чуйним до краси слова, до його найтонших відтінків. Тільки той учень «читає», у свідомості якого слово грає, тремтить і змінюється всіма барвами й мелодіями навколишнього світу» [3]. Це можливо, на нашу думку, тільки за умови оволодіння синтетичним читанням, яке характеризується злиттям техніки й розуміння.

У загальному вигляді подібні твердження ні в кого не викликають сумнівів. А от із приводу окремих аспектів проблеми читання досить часто виникають наукові дискусії. Це стосується й розвитку швидкого читання в учнів шести років. Тут постають питання, як швидко навчити школярів зливати літери в склади та ін. Зупинимось на ознайомленні навчання учнів шести років швидкому читанню в межах пропонованої статті.

Суть нашого досвіду, на відмінну від традиційного, полягає в тому, що на основі порівняння та зіставлення плавного й побуквеного читання спочатку даються знання, як зливати літери у склади, а потім розвиваються вміння. Така робота проводиться у два етапи.

На першому етапі формуються знання зливання букв у склади, здійснюється виправлення побуквеного читання. Для цього діти одержують установку на плавне читання, вільно відрізняють його від побуквеного, оволодівають способом читання й, нарешті, у них розвиваються вміння плавного читання на прикладах букв, що позначають голосні звуки. Другий етап передбачає називання приголосних звуків, як вони чуються на кінці слів (мир, сон, стіл і т. п.).

Для прикладу наведемо зразок такої роботи.

Учитель дає установку на плавне читання, показуючи пари літер, котрі вже відомі дітям (*Aa, A,a*).

- Послухайте вимову букв, які стоять поруч (*Aa*).
- Послухайте ще раз, повторіть.
- А зараз послухайте вимову цих літер *A, a*, повторіть.
- Зверніть увагу: коли ми називаємо букви *A-a*, голос подається один раз. Послухайте, повторіть (зобразити однією суцільною рисою подачу голосу).
- А якщо ми називаємо ці букви *A,a*, то голос подається двічі (зобразити двома рисками подачу голосу).

Подібна робота проводиться з відомою школярам буквою *У* та іншими. Із парами букв: *у,у; уу; ау; а,у; у,а; уа*.

Для підсилення більшої мотивації проводиться гра «Відгадай, разом букви чи окремо», залучивши казкових героїв – Мудру сову, Незнайку; опрацьовується таблиця. Наприклад, у таблиці відкривається перший рядок (те, що треба прочитати: *уа, у,а*).

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- Діти, букви разом чи окремо? (уа)
- Хто зумів прочитати? Правильно було прочитано чи ні?

Чому?

- Прочитайте всі разом.
- Аналогічно засвоюється пара у,а та інших літер.
Уа; у,а; а,у; уу; у,у; а,у; ау.

Після цих завдань пропонуємо вибіркоче читання.

- Прочитайте пари, де букви стоять поруч (Плавне читання).
- Прочитайте пари, де літери стоять окремо (Побуквене читання).

Іншим видом роботи є вимова зворотних складів. Якщо учні засвоїли матеріал на першому етапі й називають приголосні букви так, як вони звучать у кінці слова (без найменшого призвуку), то читання зворотних складів не становить труднощів А,м, ум, уе, от та ін.

Аналіз відомих методик (І. Федоренко, І. Пальченко, О. Кузнєцов, Л. Хромов, В. Зайцев) доводить, що всі вони розраховані в основному на вдосконалення техніки читання. Чи можемо із самого початку вчити дитину читати швидко, правильно, свідомо? Так, це довела практика. Діти навчаються читати за допомогою серії таблиць, спрямованих на автоматизацію певних навичок. Система роботи з таблицями допомагає не лише оволодіти високою технікою ознайомлення з текстом, а й вихованню людини, яка закохана в рідну мову.

Розглянемо характер роботи з таблицями. Першокласники не називають літер – «бі», «ве», «ге», – а тільки звуки. Завдяки цьому їм значно легше зливати букви в склади та слова. Спочатку діти засвоюють голосні, що дає змогу читати з першим же вивченим приголосним усі існуючі в мові склади. Техніка навички відпрацьовується за двома таблицями доти, поки дитина не навчиться автоматично зливати голосні й приголосні. Прілюструємо це наочно.

Таблиця 1 «Читаємо самі» – основна. З неї починається техніка читання. Літери розташовані в алфавітній послідовності: голосні – горизонтально, приголосні – вертикально. На перетині голосної та приголосної знаходяться два склади: відкритий і закритий. Якщо ж складу не існує – порожня клітина. Кожна дитина має цю таблицю; учитель працює на дошці.

Таблиця 1

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я
Б	ба	бе	бе	би	бі		бо	бу	бю	бя
	аб	еб	єб	иб	іб	їб	об	уб	юб	яб
В	ва	ве	ве	ви	ві		во	ву	вю	вя
	ав	ев	єв	ив	ів	їв	ов	ув	юв	яв

Отже, така таблиця дає змогу прискорити темп читання, учні навчаються називати не окремі букви, а склади як єдине ціле.

Згодом на основі цієї таблиці організуються ігри, завдяки

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

яким поєднується навчальний процес, підвищується активність дітей:

1. Знайди заданий склад.
2. Склади слова із двох, трьох, чотирьох літер (*ми, рік, тиша*) або складів (*ро – са, ко – ле –со, за – пи – та – ли*).
3. «Хто перший?». Одночасно два учня починають читати рядок чи стовпчик. Виграє той, хто швидше закінчить.

Після того як учні навчилися читати склади, переходимо до роботи з таблицею 2. Ця таблиця, як і попередня, служить для відпрацювання техніки читання прямих та зворотних складів і використовується для урізноманітнення форм роботи. Це по суті дидактична гра, яка може називатися «Ракета», «Парашут».

Таблиця 2

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я	
Б											Б
В											В
Г											Г
Д											Д

У процесі гри указка рухається від приголосних ліворуч до голосних праворуч – «ракета підіймається», учні читають відкриті склади (*да, де, ди*); від голосних до приголосних праворуч – «парашут опускається» (вимова закритих складів *ад, ед, ид*).

Для читання складів зі збігом двох-трьох приголосних використовуємо таблиці 3, 4, котрі за структурою схожі з попередніми, але з тією різницею, що в них вертикально записані всі можливі варіанти злиття двох чи трьох приголосних. Працюють із ними, як за таблицею 1.

Таблиця 3

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я
ск	ска	ске	ске	ски	скі		ско	ску	скю	скя
	аск	еск	єск	иск	іск	їси	оск	уск	юск	яск
сл	сла	сле	сле	сли	слі		сло	слу	слю	сля
	асл	есл	єсл	исл	ісл	їсл	осл	усл	юсл	ясл

Таблиця 4

	А	Е	Є	И	І	Ї	О	У	Ю	Я
стр	стра	стре	стає	стри	стрі		стро	стру	с трю	стря
	астр	естр	єсть	ситр	істр	їстр	остр	устр	юстр	ястр
нтр	нтра	нтре	нтре	нтри	нтрі		нтро	нтру	нтрю	нтря
	антр	ентр	єнтр	интр	інтр	їнтр	онтр	унтр	юнтр	янтр

Зазначимо, що зміст таблиці 3 можна запропонувати у вигляді гри з картками, у яких намальовано двоє звіряток. Одне закидає м'яча до баскетбольної корзини, друге – ловить. Праворуч і ліворуч – стовпчики голосних в алфавітному порядку, на частину аркуша накладаємо почергово смужки паперу

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

з клітинками. У клітинці – два приголосні – читаємо закритий склад. Від приголосних до голосних праворуч – склад відкритий. Подібну роботу можна провести з таблицею 4, де звірятка катаються з гірки.

Закінчивши працювати з таблицею 3 та 4, першокласники, як правило, успішно читають будь-який склад у будь-якому слові.

Наступний етап навчання школярів швидкочитанню – опанування якнайбільшої кількості карток з 8 – 10 словами на кожній. Бажано після злиття приголосних ставити різні голосні. Запропоновані слова читають хором, поодинці, сусід сусідові. Від повільного темпу до дуже швидкого.

Таблиця 5

струна	зламав
стріла	зловити
стрічка	злість
стрибок	злива
гостро	розлука
айстри	розлючений
страва	узлісся
стрімкий	злочинець

Відомо, що певні труднощі викликають слова з апострофом. Поклавши в основу своєї роботи методичку Б. Динги, при ознайомленні учнів із цією темою використовуємо таблицю 6. Школярам пропонується завдання: правильно вимовити склад з апострофом, запам'ятати його правопис. Закріплюємо здобуті вміння шляхом роботи з таблицею 7.

Таблиця 6

б	'	є
п	'	ї
в	'	ю
м	'	я
р	'	

Таблиця 7

м'ята
солов'ї
бур'ян
п'ятеро
в'юн
б'ють
з матір'ю

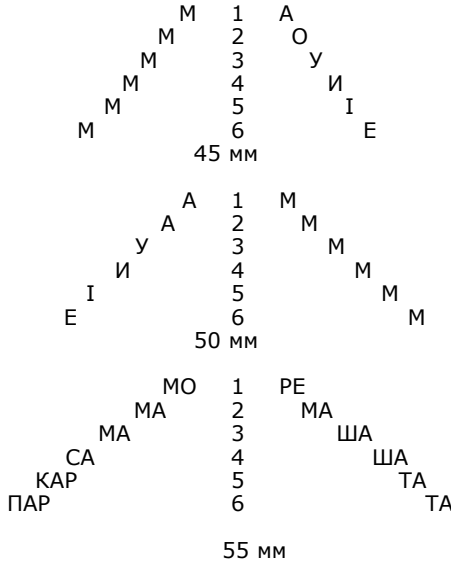
Як свідчить практика, швидкість читання залежить від кута зору – від кількості друкованих знаків, яку людина охоплює поглядом одночасно. Основу для міцної навички читання й розширення кута зору можна забезпечити використанням складових пірамідок (таблиць) на кожному занятті з навчання грамоти. Такі вправи цінні тим, що дають змогу учневі, фіксуючи погляд на середині лінії піраміди, читати склади прямі й зворотні, розміщені по краях кожної сходинки, розширюючи таким чином кут зору, необхідний для швидкого читання.

Для роботи із класом пропонуємо демонстраційні таблиці – піраміди, а кожному учневі індивідуальні схеми менших розмірів. Біля підніжжя I – 45 мм, II – 50 мм, III – 55 мм.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Зосередивши погляд на вертикальній лінії, учні прочитують склади, слова згори донизу. На таблицях – пірамідках можна зробити надрізи або кишеньки для заміни приголосних. Проілюструємо два варіанти.

Варіант 1

Варіант 2

M	1	A	MA
M	2	O	MO
M	3	Y	MU
M	4	I	MI
M	5	I	MI
M	6	E	ME
45 мм			

A	1	M
O	2	M
Y	3	M
I	4	M
I	5	M
E	6	M
50 мм		

MO	1	PE
MA	2	MA
MA	3	SHA
SA	4	SHA
KAP	5	TA
PAR	6	TA
55 мм		

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Розширенню кута зору сприяють також такі завдання:

а) читання згори донизу з фіксуванням погляду на вертикальній лінії:

у		м
м		ак
кр		ан
арм		ія
акро		бат
атмо		сфера

Слова добираємо з підручника з наростаючою кількістю букв – знаків 2,3,4,5 або 3,5,7,9, записуємо їх пірамідою.

– Прочитай, дивлячись на крапочку.

ко	•	са
тра	•	ва
річ	•	ка
ро	•	бота

– Прочитай і доповни речення.

са – са – са – пролетіла оса.
це – це – це – знесла курочка ...
ма – ма – ма – наближається ...
ру – ру – ру – починаймо разом ...

б) читання згори донизу, знизу до гори.

ли – па	ста – ле – вар
бу – ла	во – до – пад
во – на	зві – ро – бій
ко – ли	зем – ле – коп
то – бі	ви – но – град
то – ді	гро – мо – бій

в) читання споріднених слів, записаних пірамідою, з опорою на букву, що позначає голосний наголошений звук у слові:

ліс
ліси
лісок
лісник
лісочок

г) читання слів різних за структурою:

зміна
переміна
мандрівка
другокласник

Щоб діти не плутали парні приголосні, пропонуємо серію таблиць, що містять слова із цими приголосними. У процесі їх опрацювання учні порівнюють вимову та правопис слів.

д – т	б – п
дон – тон	бік – пік
доня – тоня	біла – піна
вдома – втома	білка – пілот

Крім вищезазначеного, досягти бажаних результатів можна на основі таких прийомів:

а) виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе) і вголос (пошепки);

б) п'ятихвилинка самостійного читання пошепки на початку уроків малювання, праці;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

в) щоденні вправи зі скоромовками, які сприяють тренуванню пам'яті, чіткості та швидкості вимови;

г) стеження та слухання за підручником, коли читає вчитель;

д) щоденне оцінювання домашнього завдання кожної дитини;

е) використання вправ на вміння швидко орієнтуватися в тексті, наприклад, знайти відповіді на запитання.

Навчання читання шестилітніх першокласників здійснюється послідовно, у добукарний, букварний та післябукварний періоди. Цьому сприяють такі завдання:

– Зобразити звуки й відгадати, на що вони схожі.

ж – ж – ж

з – з – з

с – с – с

ш – ш – ш

у – у – у

– Відгадати звуки, виділені голосом.

– Озвучити картинку.

трактор – р – р – р

миша – пі – пі – пі

корова – му – му – му

коник – іго – го

Цікавою для школярів, крім завдань, є, наприклад, гра «Вітер». Учитель указує на ознаки вітру, а учні їх озвучують.

– Вітер повіває (читають тихо).

– Вітер сильніший (читають голосніше).

– Ураган (читають голосно).

– Вітер слабкий (читають тихіше).

– Вітерець легенький (зовсім тихо).

– Вітер затих (припиняють читати).

Допомагає навчити учнів швидкому читанню робота зі скоромовками, у ході опрацювання яких тренуються органи мовлення. Проговорити їх треба спочатку повільно, а далі швидше й швидше, але щоб язик не заплітався, щоб вимова була чіткою, чистою, без «проковтування» звуків. Пропонуємо окремі скоромовки.

1. Ти, малий, скажи малому,
Хай малий малому скаже,
Хай малий теля прив'яже.

2. Біля скирти, біля кіп
Казав Пилипу Прокіп:
– Я біля кіп картоплю пік,
Опік руку біля кіп.

3. Був бик тупогуб,
Тупогубенький бичок.
У бика була тупа губа.

4. Сім братів-королів
В королівстві кольорів.
Кожний кольором керує,
В королівстві королює.

Разом зі скоромовками, доцільно застосовувати чистомовки.

Ж

жа-жа-жа – бачили вужа?

жі-жі-жі – нестрашні вужі

жу-жу-жу – я пічник бережу

жи-жи-жи – книги бережи

жу-жу-жу – казку розкажу

Д

ду-ду-ду – Петрик грає на дуду

ді-ді-ді – в полі молоді

да-да-да – кукурудза молода

да-да-да – в лузі травка молода

ду-ду-ду – по травцю я піду

ді-ді-ді – ми зростаємо в труді

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Т

та-та-та – в небі хмарка проліта
ту-ту-ту – свої коси заплету
ти-ти-ти – нам пора додому йти
те-те-те – в полі жито золоте

Оскільки важливу роль у навчанні дітей швидкочитанняно відіграє правильна постановка дихання та вимова звуків, тому варто пропонувати вправи на:

– тривалість видиху при звукові, наприклад (*ф*), (*ш*), (*с*), (*р*);

– вимову окремих звуків (*л*), (*р*), (*к*), (*ш*), (*ч*) та складів *ла, ру, ко, шу, чи* спершу пошепки, потім голосно з лічбою;

– читання слів, де легко виділяються приголосні (тверді та м'які): *ліс – лось, тон – тіль, кіл – киль, віт – віть.*

– артикуляційну розминку: Вітерець у лісі – ш – ш – ш;

Повзе вуж у траві – с – с – с;

Пролетів жук – ж – ж – ж;

Заспівав комарик – з – з – з;

Пролетів птах – шух – шух;

Запихкав їжачок – пих – пих – пих.

– розвиток мовленнєвого дихання: здування кульбаби; дмухання на пелюстки квітів: ромашки, волошки; прокочування силою видихуваного повітря кульок, олівців на поверхні столу; надування бульбашок на поверхні води з допомогою трубочки; гасіння свічки на відстані; ігри – «Вітерець-пустунчик», «Осінні листочки», «Метелики», «Сніжинки», «Дощик», «Гойдалки», «Гарячий чай», «Нарубаємо дров», «Розпилюємо колоду» тощо.

Розвитку пильності зору та уважності, необхідних для швидкого читання, сприяють завдання:

– Прочитайте речення, знайдіть і підкресліть букви, що означають голосні, приголосні (тверді, м'які) і ті, що не вимовляються, сполучення *жа, ча, ща, жу, чу, жи, чи, ши*, з м'яким знаком.

Зорові диктанти доцільно чергувати зі слуховими, оскільки між ними існує певний взаємозв'язок. Їх рекомендуємо проводити 1 – 2 рази на 10 днів. Обсяг речень збільшуємо поступово, а час показу обмежуємо. Під час диктанту речення промовляються чи записуються на дошці й показуються на короткий час без повтору. Це спонукає дітей зосередитися, прочитати уважно і швидко, а потім записати.

У таблиці 8 наведено набір речень для зорових диктантів (за методикою І. Т. Федоренка) [5].

Таким чином, реалізація зазначених підходів навчання учнів шести років швидкочитанняно, що включають декілька етапів роботи над засвоєнням вимови та злиття букв у склади, різноманітні методичні прийоми (завдання, вправи, ігри, робота з таблицями та ін.) – ефективний шлях досягнення успіхів у цій важливій справі.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Таблиця 8

№	Речення	Кількість букв	Час експозиції (сек.)
	Набір № 1		
1.	Тане сніг.	8	4
2.	Тече річка.	9	4
3.	Почався дощ.	10	5
4.	Сашко прибіг.	11	5
5.	Оксана читає.	11	5
6.	Птахи літають.	12	6
	Набір № 2		
1.	Настала осінь.	12	6
2.	Ти шукаєш гриби.	13	6
3.	У лісі росте дуб.	13	6
4.	Лід укрит ставок.	14	6
5.	На небі хмаринки.	14	7
6.	У садочку жоржини.	15	7
	Набір № 3		
1.	Пташки прилетіли.	15	8
2.	Посміхалося сонце.	16	8
3.	Бабуся шиє сорочку.	16	8
4.	Матуся миє підлогу.	16	8
5.	Дме холодний вітер.	16	8
6.	Олена добре вчиться.	17	8
	Набір № 4		
1.	Сів шпак на шпаківню.	17	8
2.	Гріє ласкаве сонечко.	18	7
3.	Хатку занесло снігом.	18	7
4.	Соняшник ріс коло тину.	19	7
5.	Катруся посіяла квіти.	19	7
6.	Дмитрик заспівав пісню.	20	7
	Набір № 5		
1.	У кімнаті свіже повітря.	20	6
2.	Галя читає цікаву книжку.	21	6
3.	Хлопці купалися в ставку.	21	6
4.	Гілки ялини вкриті інеєм.	21	6
5.	У Петрика є цікава іграшка.	22	6
6.	На городі виросла квасоля.	22	6

Література:

- Гудзик І. П. Розвиток навички читання / І. П. Гудзик. – К. : Освіта, 1993. – 94 с.
- Зайцев В. Н. Заочный педсовет / В. Н. Зайцев. – Донецк, 1987. – 122с.
- Ложкарева Н. А. Рекомендации о развитии общих учебных умений и навыков школьников / Н. А. Ложкарева. – Киев, 1984. – 78 с.
- Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – М. , 1982. – С. 168-169.
- Федоренко И. Г. Подготовка учащихся к усвоению знаний / И. Г. Федоренко. – Киев, 1980. – 178 с.